

Asia: VN/34601/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi yliopistolain 43 §:n ja ammattikorkeakoululain 32 §:n muuttamisesta (yhden opiskeluoikeuden säännös)

Lausunnonantajan lausunto

Ovatko esityksen tavoitteet kannatettavia?

JHL kiittää mahdollisuudesta lausua esitysluonnoksesta. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi yliopistolakia ja ammattikorkeakoululakia säännöslisäyksin, jotka konkretisoituvat käytännössä niin, että kun opiskelija ottaa vastaan uuden tutkintoon johtavan opiskeluoikeuden, menettää hän aiemmat voimassa olevat saman ja alemman tasoiset opiskeluoikeutensa. Uudet säännökset koskisivat yliopistojen alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja sekä ammattikorkeakoulututkintoja ja ylempiä ammattikorkeakoulututkintoja. Sääntelyn ulkopuolelle jätetään yliopistojen jatko-tutkinnot, eli jatkossa tohtorintutkintoja voisi edelleen suorittaa useampia samaan aikaan. Avainsanana esityksessä onkin ko. tutkintojen suorittamisoikeuden samanaikaisuus, johon esitys ehdottaa muutosta. Käytännössä mahdollisuus suorittaa yhtäaikaaisesti kahta samantasoista tutkintoa poistuisi.

Esityksen tavoitteet ovat periaatteessa kannatettavia. Tavoitteiksi mainitaan korkeakoulututkinnon suorittamisen tarjoaminen mahdollisimman monelle sellaiselle henkilölle, jolla tutkintoa tai opiskeluoikeutta ei vielä ole sekä korkeakouluressurssien ja opiskeluoikeuksien vapauttaminen niille henkilöille, jotka todennäköisimmin tulevat suorittamaan tutkinnon loppuun saakka. Kyse on siis mallista, jossa opiskelija suorittaa vain yhtä tutkintoa kerrallaan (ilman päällekkäisyyksiä). Tavoitteet tukevat hallitusohjelman koulutuspoliittista tavoitetta, joka on korkeakoulutettujen nuorten aikuisten osuuden kasvattaminen mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Vaikka esityksen tavoitteet ovat kannatettavia, JHL esittää kritiikkiä muutamiin esityksessä mainittuihin kohtiin koskien erityisesti opiskelijoista käytävää keskustelua sekä koulutuksen laatua ja resursointia.

Onko esitys kannatettava? Perustelkaa myönteinen tai kielteinen kantanne.

JHL pitää kannatettavana ja tärkeänä sitä, että mahdollisimman monella nuorella tai aikuisella on todellinen mahdollisuus opiskella itselleen maksuton korkeakoulututkinto Suomessa. Kyseessä oleva hallituksen esitys ei olennaisesti huononna tätä mahdollisuutta, eikä siten puutu tähän oikeuteen.

Esitys kuitenkin rajaa nykyisiä melko vapaita opiskeluoikeuksia niin, että jatkossa opiskelija voisi opiskella vain yhtä (samantasoista) tutkintoa kerrallaan. Jatkossakin turvataan oikeus peräkkäiseen samantasoisien tutkinnon opiskeluun sekä otetaan huomioon poikkeus- ja siirtymäoikeudet. JHL pitää esitettyä esitystä kannatettavana siltä osin, että näin ollen korkeakoulututkinnon suorittaminen mahdollistetaan entistä useammalle henkilölle. JHL kannattaa alan vaihdon mahdollistamisen vahvaa tukemista myös jatkossa erilaisin koulutuspoliittisin keinoin, joihin itse esitys ei juuri ota kantaa.

JHL pyytää kiinnittämään kuitenkin huomiota tapaan, joilla opiskelijoista, joihin esitys kohdistuu, puhutaan. Retoriikka on olennainen osa asioiden valmistelua ja luonnos viestii lukijalle, miten opiskelijat ja heidän asemansa ymmärretään. Esityksessä mainitaan useamman opiskeluoikeuden omaavat opiskelijat, jotka ”rasittavat korkeakoulun hallintoa ja opintosuunnittelua mm. tilojen ja opetusvälineiden suunnittelun osalta (s. 7), opiskelijat, jotka ”kuluttavat korkeakoulujen resursseja siitä riippumatta opiskelevatko he aktiivisesti useampaa tutkintoa” (s. 12) ja opiskelijat, joista suurin osa ”kuormittaa korkeakouluja ilman, että opiskelija aktiivisesti suorittaa opintoja vieden samalla koulutuspaikkoja...” (s. 14). Luonnoksessa käytetty opiskelijoihin liitetty retoriikka (mielikuvineen) ei ole sanastoa, jonka leviämistä JHL kannattaa. Kiinnitämme siis huomiota osin arvolatautuneisiin kuvauksiin näissä ilmauksissa, ja toivomme näiden osalta mahdollista uudelleen muotoilua.

JHL ei näe, että korkeakoulun hallinnon ja tilojen suunnittelu olisi todellisuudessa niin tiiviissä yhteydessä kahden opiskeluoikeuden omaaviin opiskelijoihin, kuin esitys antaa ymmärtää. Korkeakoulujen hallinto- ja tilapalvelujen toiminnallisuuksien suuruus suunnitellaan yleensä toteutuneiden kurssi-ilmoittautumisten mukaan ja opetushenkilökunnan asiantuntijuuteen pohjautuen, ei niinkään yksiselitteisesti paikan vastaanottaneiden (tai lukukausi-ilmoittautuneiden) määrän mukaan. Lisäksi esitys antaa ymmärtää, että korkeakoulun laadun resursointi kasvaa automaattisesti, kun useamman opiskeluoikeuden omaavat opiskelijat poistuvat (tai poistetaan) ”rasittamasta” korkeakoulun hallinnon systeemejä. Tämä toistuvasti luonnoksessa mainittu toteamus jää vaille perusteita ja keinoja, sillä esitys ei tarjoa välineitä tai toimenpiteitä koulutuksen laadun tai resurssien todenmukaisen jakautumisen seurantaan. Luonnos ehdottaa, että ”korkeakoulujen resursseja voitaisiin kohdentaa lisäaloituspaikkoihin koulutuksen ja oppimistulosten korkeaa laatua laskematta,” (s. 10), mutta resurssien oikeasuuntainen kohdentaminen ja laadun laskun estäminen edellyttää JHL:n näkemyksen mukaan huomattavasti systemaattisempia koulutuspoliittisia toimia.

Ovatko esityksen vaikutusarviot oikeansuuntaiset? Puuttuuko vaikutusarvioista jotakin?

Vaikka esityksessä on kyse verrattain pienestä muutoksesta opiskelijan oikeuksiin, kiinnittää JHL huomionsa esityksen kohtaan, jossa puhutaan Suomen koulutustrendeistä viimeisen kahden vuosikymmenen ajalta. Esitys mainitsee koulutuspanosten kasvun päättymisen 1990-luvulla, ja siitä seuranneet koulutusmenojen sekä nuorten ikäluokkien koulutustason laskun 2000-luvulla (s. 15). Jos esityksen yhtenä päätavoitteena on systemaattinen kansallisen koulutustason nosto, tulisi myös nyt esillä olevaa tavoitetta tarkastella laajemmin osana opiskelijoiden tukipalvelujen kokonaisuutta (sisältäen opiskelujen aikaisen asumisen ja toimeentulon) sekä osana korkeakoulujen vahvempaa resusointia. Vain kokonaisuus huomioon ottaen voi esityksessä esitetyt tavoitteet toteutua toivotulla tavalla. Esitetty muutos ei kuitenkaan tarjoa lisäresurssia korkeakouluille, vaan olettaa resurssin syntyvän ikään kuin itseksensä, vapautuvan sisäisesti ilman ohjausta tai seurantaa. Täten esitys pohjaa osittain karkeisiin oletuksiin.

Muut huomionne esityksestä

JHL pyytää kiinnittämään huomiota siihen, minkälaisia mielikuvia opiskelijoista koulutuspolitiikkaa koskevissa luonnoksissa annetaan: ovatko opiskelijat hallituksen silmissä korkeakouluille määrällinen kuluerä ja tutkinnonsuorittaneiden henkilöiden joukkio, jonka oikeuksia jatkossa rajataan entisestään, vai aktiivinen osa kansalaisyhteiskuntaa, jonka laadullinen osaaminen ja arvokas osallistaminen on ensisijaista, niin sanoissa kuin toimissa. JHL toivoo jatkossa näkevänsä myös toimenpide-ehdotuksia, jotka edesauttavat koulutuksen laadun parantamista konkreettisoin keinoin. Kannatamme lausunnon alaista luonnosta koskien hallituksen esitystä yliopistolain 43 §:n ja ammattikorkeakoululain 32 §:n muuttamisesta, mutta painotamme, että jatkuvan määrällisen koulutusmittaamisen rinnalle – hallituksen koulutuspoliittiset tavoitteet huomioon ottaen – tulisi luonnostella myös laadullisia koulutus- ja osaamistason indikaattoreita ja toimenpide-esityksiä.

Heikura Rita
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry - Meeria Vesala,
koulutuspoliittinen asiantuntija, Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry